

Ergenlerde Heyecan Arayışı, Yıkıcı Davranışlar ve Üst Bilişsel Farkındalığın Siber Zorbalığı Yordayıcılığı

Prediction of Excitement Seeking, Destructive Behaviors and Metacognitive Awareness on Cyberbullying in Adolescents

Seval ERDEN ÇINAR*

Özge ERDURAN TEKİN**

Berra KEÇECİ***

Denizhan ÇETİN****

Öz

Bu çalışmada ergenlerin siber zorbalık davranışı üzerinde heyecan arayışı, yıkıcı davranış ve üst bilişsel farkındalık düzeylerinin yordayıcılığı gücünün incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma ilişkisel tarama modelinde tasarlanmıştır. Çalışmaya 2019-2020 öğretim yılı güz dönemi içerisinde İstanbul ilindeki farklı ortaokul ve liselerde eğitim-öğretimine devam eden 249 erkek ve 287 kız olmak üzere toplam 536 ortaokul ve lise öğrencisi katılmıştır. Çalışmada Siber Zorbalık Ölçeği, Yıkıcı Davranış Bozukluğu Ölçeği, Ergenler İçin Kısa Heyecan Arayışı Ölçeği ve Çocuklar İçin Üst Bilişsel Farkındalık Ölçeği veri toplama araçları olarak kullanılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin yıkıcı davranış, kısa heyecan arayışı ve üst bilişsel farkındalık düzeylerinin siber zorbalık düzeyleriyle anlamlı düzeyde ilişkili olduğu saptanmıştır. Yıkıcı davranış, heyecan arayışı ve üst bilişsel farkındalık değişkenlerinin birlikte siber zorbalık puanlarını anlamlı düzeyde yordadıkları bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siber zorbalık, heyecan arayışı, üst bilişsel farkındalık, yıkıcı davranış, ergenlik

* Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, E-posta: seval.erden@marmara.edu.tr Ocud ID: 0000-0002-4512-1274

** Öğr. Gör. Milli Savunma Üniversitesi, Hava Harp Okulu, Eğitim Bilimleri Bölümü, E-posta: oerduran@hho.edu.tr, Orcid ID: /0000-0002-4052-1914

*** Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı, E-posta: berrakececi@gmail.com Orcid ID: 0000-0001-5146-0152

**** Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı, E-posta: pdrdr.marmara@gmail.com Orcid ID: 0000-0002-3127-4931

Abstract

In this study, it is aimed to examine the predictive power of sensation seeking, destructive behavior and metacognitive awareness levels on cyberbullying behavior of adolescents. The study has been designed in relational scanning model. A total of 536 secondary and high school students, 249 boys and 287 girls, who continue their education in different secondary schools and high schools in Istanbul during the fall semester of the 2019-2020 academic year, participated in the study. In the study, Cyberbullying Scale, Disruptive Behavior Disorders Scale, Brief Sensation Seeking Scale and Metacognitive Awareness Inventory for Children were used as instruments. It has been determined that destructive behavior, short excitement seeking and metacognitive awareness levels of the students participating in the study were significantly correlated with their cyberbullying levels. It has been found that destructive behavior, excitement seeking, and metacognitive awareness variables together significantly predicted cyberbullying scores.

Keywords: Cyberbullying, sensation seeking, metacognitive awareness, disruptive behaviour, adolescence

Summary

Introduction

Cyberbullying is defined as the use of electronic communication to perform aggressive acts or behaviors in the form of threats, humiliation, persecution, intimidation, or harassment by a group or individual, especially adolescents, that are deliberate, repetitive, and hostile to a victim (also likely to be an adolescent) who is unable to easily defend themselves (Çakır, 2020; Patchin & Hinduja, 2010; Huang et al., 2014). Cyberbullying can also be seen to have become an important problem, especially in middle schools and high schools where adolescents are educated (Akbaba & Eroğlu, 2013). A connection is thought to exist, for adolescents in particular, between cyberbullying behavior and the sensation-seeking, impulsive, destructive behaviors that may occur as a result. Virtual environments are more attractive for adolescents who display impulsive destructive behaviors (Lin & Tsai, 2002; Shi, et al., 2011), and the Internet is accepted as a tool for sensation seeking (Shaffer, 1996). The emergence of negative behaviors through metacognition and control (Öztürk, 2009) constitutes the basis of this study. When examining the literature, no study is observed to have been conducted that examines the predictors of cyberbullying in adolescents in terms of sensation-seeking, destructive behaviors and metacognitive awareness; the study is considered able to make a significant contribution to the field. Based on this information, the main purpose of this study is to test the predictive effect that adolescents' destructive behavioral disorders, sensation seeking, and metacognitive awareness levels have on their cyberbullying behaviors by answering the following questions:

Does a significant relationship exist among adolescents' sensation-seeking, destructive behaviors, metacognitive awareness, and cyber bullying?

Do adolescents' sensation-seeking, destructive behaviors, and metacognitive awareness predict cyber bullying?

Method

This study uses the relational screening method, a quantitative research method aimed at investigating the relationship between two or more variables. This model aims to determine whether changes among the variables exists together and, if so, to which degree (Heppner et al., 2013).

Findings

This study investigates whether the levels of metacognitive awareness and sensation-seeking, destructive behaviors predict adolescents' cyberbullying behaviors. While a positive and significant relationship has been found to exist for cyberbullying with the variables of destructive behavior and sensation seeking; a significant negative relationship was determined to exist between the variables of cyberbullying and metacognitive awareness. The multiple regression analysis has found destructive behavior to explains 14% of the variance in adolescents' cyberbullying. Stage 2 of the analyses showed sensation seeking to explain an additional 3% of the variance. Stage 3 showed metacognitive awareness scores to explain an additional 2% of the variance. Looking at the total variance explained, adolescents' destructive behaviors, sensation seeking, and metacognitive awareness levels together explain 19% of the total variance in their cyberbullying scores.

Discussion

When looking generally at the literature for supporting the results obtained in this study, risky Internet behaviors, increased and unfavorable competitive environments, and violating and destructive behaviors are shown to be associated with cyberbullying (Eroğlu, 2011; Sticca et al., 2012; Cappadocia et al., 2013).

Although a limited number of studies are found to have examined the relationship between sensation seeking and cyberbullying in the literature, the results of the research show a significant relationship to exist between cyberbullying and sensation seeking (Compton et al., 2014; Graf et al., 2019). One study has shown adolescents to be unable to predict the consequences of their behavior that lead to cyber bullying; they start having fun increasing their sensation seeking (Shapka, 2011). With respect to the literature, positive relationships have been observed for aggressive behaviors and cyberbullying with sensation seeking as a result of sensation seeking being accompanied by instantaneous impulsive responses that are often repeated and sensation-seeking people calling static reactions unpleasant (Antoniadou, Kokkinos & Markos, 2016; Bacon et al., 2014; Howard, 2011; Roth & Hammelstein, 2012; Runions, 2013).

Another result of our study has found a negative relationship to exist between cyber bullying and metacognitive awareness in the adolescents participating in the study and metacognitive awareness to be a low-level predictor of cyberbullying behavior. One study examining the strategies adolescents use to deal with cyberbullying, they were found to use methods such as raising awareness against cyberbullying, feeling like they know what to do, thinking about previous experiences, and changing

the focus of thought (Neville, 2017). Yıldız-Durak and Sarıtepeci (2020) stated that university students' pathological levels and metacognitive activities are related to cyberbullying behaviors. Similarly, Ang and Goh (2010) found adolescents aged 12-18 with low cognitive and emotional empathy to have higher cyberbullying scores than those with higher cognitive and emotional empathy. Yüksel Korkmaz and Çekiç (2019) found a cyberbullying prevention program with middle school students aged 12-14 based on cognitive behavioral therapy to decrease students' cyberbullying scores and to positively increase their cognition on cyberbullying. Considering these studies, despite no direct study on metacognitive awareness and cyberbullying being found in the literature, the cognitive skills and characteristics of adolescents and university students are seen to be related to cyberbullying behaviors, which resembles the results of our research.

Other results from our study show destructive behavior to be important predictor of cyberbullying in adolescents, and reducing destructive behavior in adolescents is thought to be able to significantly prevent cyberbullying. While sensation seeking has a low explanatory rate for cyberbullying, destructive behavior is seen to have greater explanatory power for cyberbullying in adolescents. In addition, directing adolescents to other positive activities that attract their attention and arouse excitement, organizing trainings that can improve their metacognitive awareness of cyberbullying, and distracting adolescents from their behaviors are also thought to be important for keeping them away from cyberbullying behaviors.

Giriş

Günümüz teknolojisindeki hızlı gelişim, internet ortamının ve sanal ortamların yaşamın merkezinde yer almaya başlamasını kaçınılmaz kılmakla beraber, bu ortamların yaşamı ve ilişkileri de şekillendiren önemli bir değişken olarak işlev görmeye başlamasına zemin oluşturmuştur. Bugünün gençlerinin büyük çoğunluğunun interneti olmayan bir evde dünyaya geldiklerini ya da en azından bir şekilde sanal ortam ile tanışmadıklarını söylemek oldukça güçtür. Dijital ortama hazır doğan, doğdukları teknolojik ortamı doğal bulan, teknolojinin olmamasını düşünemeyen ve dijital yerliler (Prensky, 2001) olarak tanımlanan bu bireylerin özellikle ergenlerin, ilişki kurmada ve bilgi edinmede siber ortamın yokluğunu hayal bile edemeyecekleri aşikârdır. Bu yüzden bilgi toplumunun imkân ve nimetleri ile donatılmış dijital toplumun hayat belirtisi artık “çevrimiçilik” ile ifade edilmektedir (Çakır, 2020; Kim ve Choi, 2018).

Bireylerin ve toplumların bu radikal teknolojik değişikliğe uyum sağlaması ve teknolojiyle gelen yeniliklere yönelik yeni tutumlar geliştirmesi gerekliliği aşikârdır (Namlu ve Odabaşı, 2007). Bu bakımdan bireyler, hem gerçek hem de sanal dünyalarda bulunarak, bu dünyaların her ikisine de sağlıklı bir şekilde adapte olmak zorunda kalmaktadırlar (Çetin, 2019). Hatta günümüz insanı bu yüzden “siber-fiziksel insan” gibi isimlerle adlandırılmaya başlanmıştır (Michel ve King, 2019; Montag ve Diefenbach, 2018). Bu unsurların bir sonucu olarak; dijital teknolojilerin ölçeklenebilirliği ve hemen her yerde bulunması da göz önüne alındığında, bu dönemde insanların özellikle de gençlerin kimlik gelişimlerini dijital ortamda oluşturdukları ve buna uygun yaşadıkları da gözlemlenmektedir (Kim ve Choi, 2018).

Dijital çağda internet ortamı (siber dünya) ile çevrim dışı (gerçek hayat) arasındaki sınırların hızla bulanıklaştığı ve sanal dünyanın da kendine özgü bir gerçekliği bulunduğu düşünüldüğünde hem insanlar hem de tüm yönleriyle yaşam farklı bir form halini almaya başlamaktadır. Özellikle gençler ve ergenler için cep telefonları, mesajlaşma platformları ve bloglar, video paylaşım siteleri ve sosyal ağ siteleri gibi sanal dünyalar; kimliklerini ifade etmeleri ve keşfetmeleri için yeni bir ortam oluşturmuştur. Bunun da ötesinde ergenler için kimlikler, çevrimiçi sosyal platformlarda, resmi ve yüz yüze olmayan etkileşim ile doğrulanır hale gelmektedir. Bu bakımdan ergenler arasında daha esnek ve değişken kimlik yapıları ortaya çıkabilmektedir. (Ribeiro, 2009). Patchin ve Hinduja (2010) çalışmalarında çoğu ergenin, teknoloji tabanlı gerçekleştirilen iletişimde, yüz yüze olan iletişime göre daha serbest hissettiklerine ve kendilerini daha rahat ifade ettiklerine dikkat çekmektedir. Bu durumun, sınırların ortadan kalkmasına ve kişinin gerçek benliği ile uyuşmayan sanal davranışlar sergilemesine zemin oluşturduğunun altı çizilmektedir (Hu, Kumar, Huang ve Ratnavelu, 2020).

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan bu farklı sanal davranışlar, onunla muhatap olanlar tarafından karşılaşılan sorunların çehresini de farklılaştırmaktadır. Bu yüzden, giderek büyüyen internet dünyasında sağlıklı duygusal ihtiyaçlara cevap vermeyen ve insani değerlerden uzak davranışlara rastlayabilmek olası hale gelmeye başlamıştır (Montag ve Diefenbach, 2018). Bu sorunlardan biri olan siber zorbalık, son zamanlarda oldukça sık rastlanmakta ve benzersiz bir zorbalık biçimi olarak nitelendirilmektedir (Patchin ve Hinduja, 2010).

Geleneksel zorbalık; genellikle mağdurun kendisini savunmasının zor olduğu durumlarda art arda ve başkalarına zarar vermek için kasıtlı olarak ortaya çıkan bir davranış olmasının yanı sıra taraflar arası güç dengesizliği ile karakterize edilmektedir (Çakır, 2020). Siber zorbalık ise, teknolojinin karanlık yönü olarak nitelendirilmekte ve çevrimiçi, dijital, elektronik, internet zorbalığı gibi farklı isimlerle de anılmaktadır (Kowalksi ve Limber, 2007). Siber zorbalık tanımlanırken, elektronik yollarla kendisini kolayca savunamayan ve büyük ihtimalle ergen olan bir kurbana kasıtlı, tekrarlanan ve düşmanca bir şekilde uygulanan; tehdit, aşağılama, eziyet, sindirme veya taciz şeklindeki saldırgan eylem veya davranışlar ön plana çıkmaktadır (Çakır, 2020; Huang, Singh ve Atrey, 2014; Patchin ve Hinduja, 2010).

Patchin ve Hinduja'ya (2010) göre siber zorbalık, psikolojik, duygusal ya da ilişkisel zorlanmalar oluşturabilmesi, çeşitli elektronikler kullanılarak gerçekleştirilmesi, zamandan ve mekândan bağımsız olarak çevrimiçi her anda bireyi rahatsız etmesi açısından geleneksel zorbalıktan ayrılmaktadır. Bu nedenle siber mağdurların yaşamlarında sürekli ve önlenemez bir hal alabilmektedir (Tokunaga, 2010). Islam, Khanam ve Kabir (2020) çalışmalarında ergenlerin yaklaşık % 12'sinin siber zorbalığa karıştığına dikkat çekerken; Baldry, Farrington ve Sorrentino (2016) de yıkıcı davranış olarak adlandırdıkları okul zorbalığı ile siber zorbalık arasında benzerlikler olduğunu vurgulamışlardır. Bu araştırmacılar başkalarına zorbalık yapan ve yıkıcı davranışlarda bulunan tüm öğrencilerin %12,1'inin siber zorba da olabildiğini ortaya koymuşlardır. Bu bakımdan özellikle ergenlerde siber zorba davranışları anlayabilmek için yıkıcı davranış örüntülerini de incelemek gerekmektedir.

Yıkıcı davranış bozuklukları, bir ömür boyu sosyalleşmeye engel olabilecek işlevsel olmayan, antisosyal davranışlar ve zayıf öfke kontrolleri ile ilişkili olarak değerlendirilmektedir. Yıkıcı

davranış bozukluğu gösteren çocukların genellikle diğer kişiler ile geçinmekte zorluk yaşadıkları da araştırmacı tarafından vurgulanmaktadır (Kazdin, 1995). Bununla birlikte çalışmalarda (Ayaz ve diğerleri, 2016; Guevremont ve Dumas, 1994), bu çocuklarda DEHB ve yıkıcı davranış bozukluğu birlikte görüldüğünde, birden çok anksiyete bozukluğunun duruma eşlik ettiği de ifade edilmektedir. Wied, Goudena ve Matthys (2005) de çalışmalarında, yıkıcı davranış bozukluğuna sahip çocukların empati yoksunluğu yaşadıklarını ortaya koymaktadırlar. Araştırmacılar, özellikle bu bozukluğa sahip erkek çocuklarının, kız akranlarına göre duygusal anlamda daha ketum oldukları, daha az duygusal tepkiler verdiklerini gözlemlemişlerdir. Her iki cinsiyet için de çocukların, hem üzüntü ve öfke gibi olumsuz duygular ile ilişkili durumlarda hem de karşı tarafın mutluluğuna karşı empatik davranmakta güçlük çektikleri ifade edilmektedir.

Siber zorbalığın oluşmasında, ergenlerin heyecan arayışlarının da etkili olabileceği düşünülmektedir. Heyecan arama eğilimlerinin, düşük özenetim ile ilişkili olduğu (Muraven ve Baumeister, 2000); düşük öz yeterliliğe sahip bireylerin, daha fazla siber zorbalık davranışı sergiledikleri (Peker, Eroğlu ve Nebioğlu-Yıldız, 2021); zayıf özenetimin de siber zorbalık ve saldırganlık arasındaki ilişkide aracı rol oynadığı (Peker ve Nebioğlu-Yıldız, 2021) çalışmalardan elde edilen sonuçlar olarak alan yazında yer almaktadır. Heyecan arayışı; alışılmışın dışında, yeni ve kompleks duygular ve bunları karşılayacak fiziksel, sosyal riskleri alma istekliliği olarak tanımlanmaktadır (Zuckerman, 1979). Heyecan arayışı; sigara içmek, riskli aktiviteler için gönüllü olmak, riskli spor ve mesleklerle uğraşmak, alkollü içecekler tüketmek ve yasadışı uyuşturucu kullanmanın (Zuckerman, Ball ve Black, 1990) yanı sıra sanat, televizyon, sinema, müzik, fantezi ve mizah tercihleri, suçluluk, antisosyal kişilik, manik depresif eğilim ve yaratıcılık ile ilişkilendirilmektedir (Zuckerman, 1994, s. 27). Ülkemizde yapılan çalışmalarda da heyecan arayışı düzeylerinin ergenlerin problemleri internet kullanımlarında etkili olduğu (Siyez, 2014), heyecan arayış düzeyi yüksek olan bireylerin riskli durumlarda daha az anksiyete yaşadıkları, daha az anksiyete yaşadıklarında da riskli davranışları gerçekleştirme ihtimallerinin arttığını gösteren bulgular literatürde yer almaktadır (Lapsekili, Uzun ve Ak, 2010; Satıcı, Kayış, Yılmaz ve Eraslan-Çapan, 2019).

Ergenler için risk alma davranışları, hem gerçek hem de sanal dünyada, bir taraftan kendilerini kanıtlama diğer taraftan heyecan arama, yeni şeyler deneyimleme, toplumsal kurallara muhalif olma arzularından kaynaklanabileceği kabul edilirken, bu durumun ergenlik sürecinin doğal bir parçası olduğu da vurgulanmaktadır (Santrock, 2018). Bu yoğun dönemde ergenler bazı farkındalık düzeylerine ulaşamamış olabilmekte; irrasyonellik, incinmezlik yanılığının yanı sıra hormonal değişimlerin de etkisi ile bilişsel kontrol sistemleri daha etkisiz ve yavaş işleyebilmektedir (Steinberg, 2007). Bu nedenle ergenler, bilişsel kontrolün göreceli olarak etkisiz olduğu, riskli, kural dışı ve problemleri davranışlarda bulunmaya daha yatkın olabilmektedirler (Çat, 2019; Özkan, Gündoğan ve Eldeleklioğlu, 2018). Bu bilişsel kontrol üst bilişsel farkındalık olarak da adlandırılabilir (Kuhn ve Pearsall, 2000).

Üst biliş; biliş üzerinde düşünen, izleyen veya birinci dereceden bilişi düzenleyen bir unsur olarak tanımlanmaktadır. Bu bakımdan üst bilişsel farkındalık, kavrama süreçlerinin farkına varılması ve izlenmesi olarak ifade edilirken (Flavell, 1979), bilginin bilgisi ve nasıl düşündüğümüzün farkında olunması olarak da nitelendirilmektedir (Jaleel, 2016; Mokhtari ve Reichard, 2002). Üstbilişsel

farkındalık, bilişin düzenlenmesi ve biliş bilgisi olmak üzere iki bileşenden oluşmaktadır (Kallio, Virta ve Kallio, 2018). Böylece bu farkındalık, bireylere bilişsel becerilerini daha iyi yönetme ve yeni bilişsel beceriler oluşturarak düzeltilebilecek zayıflıkları belirleme fırsatı sunmaktadır (Hartman, 2001). Ayrıca düşünme ve öğrenmeyi düzenlemek için ihtiyaç duyulan planlama, izleme ve değerlendirme temel becerilerinin düzenlenmesinde de üst bilişsel farkındalık devreye girmektedir. Bu beceriler vasıtasıyla birey, kendi öğrenme ve hafıza süreçlerini de kontrol edebilmektedir (Flavell, 1979). Böylece bu beceriler ergene, akademik açıdan başarı elde etme (Bağçeci, Döş ve Sarıca, 2011), ne yaptığı ile neden yaptığına ilişkin farkındalık kazanma, öğrendiklerini ve becerilerini farklı durumlarda nasıl kullanılabileceği konusunda daha dikkatli olma gibi kazanımlar sağlamaktadır (Jaleel, 2016). Bir başka ifade ile ergenlerin sahip oldukları üstbilişsel farkındalık düzeylerinin problem çözme becerileri, öz yeterlik algıları ve zekâ alanları ile yakından ilişkili olduğu sonucuna varılmaktadır (Kiremitci ve Canbolat, 2014; Oğuz ve Kutlu Kalender, 2018).

Alan yazın incelendiğinde siber mağduriyet ile siber zorbalık davranışlarını göstermede güçlü bir ilişki olduğu yani siber mağduriyete maruz kalmanın siber zorbalık davranışlarını gösterme eğilimini arttırdığı görülmektedir. Bu bağlamda siber zorbalık yaşamış, öz yeterliliği düşük ergenlerin siber zorbalık davranışları sergileme olasılığı daha yüksek olduğu vurgulanmaktadır. (Peker, Eroğlu ve Nebioğlu-Yıldız, 2021; Peker, Nebioğlu-Yıldız, 2021). Benzer şekilde Serin (2012)'de ortaokul öğrencilerin yaklaşık %9'unun siber zorba, %12'sinin siber mağdur ve %5'inin de hem siber zorba hem de siber mağdur olup, %26'sının ise bir şekilde siber zorbalığa karıştığına dikkat çekmektedir.

Siber zorbalığın, bireyin özellikle gelişimsel olarak ergenlik çağındaki olan ergenlerin, sağlıklı gelişimlerini, sosyal ve duygusal uyumlarını olumsuz etkilediği göz ardı edilemeyecek bir olgudur. Çalışmalar siber zorbalık ve siber mağduriyetin depresyon, anksiyete ve benlik saygısı gibi kavramlarla ilişkili olduğunu (Bonanno ve Hymel 2013; Burnukara, 2009; Ubertaini, 2010), okulda sosyal uyumu ve refahı olumsuz etkilediğini (Przybylski ve Bowes, 2017) ortaya koymaktadır. Öte yandan Akbaba ve Eroğlu'da (2013) siber zorbalığın, özellikle ergenlerin eğitim aldıkları ortaokul ve liselerde önemli bir sorun olduğuna işaret etmektedir. Her nerede olursa olsun hem siber zorbalık hem de siber mağdurlar için olumsuz etkiler yaratan bu durum, siber zorbalığa ilişkin araştırmaların önemini daha da artırmaktadır. Siber ortamdaki olumsuz durumlardan kaçınmak ve sağlıklı sanal ilişkiler geliştirmek, sağlıklı ilişkileri ve temel insani değerleri dijital ortama taşıyabilmek açısından önem arz etmektedir (Yıldız-Durak ve Sarıtepeci, 2019).

Tüm bu bilgiler, özellikle ergenler için siber zorbalık davranışı ile heyecan arama ve sonucunda oluşabilecek olan dürtüsel yıkıcı davranışlar arasında bir bağlantı olduğunu düşündürmektedir. Dürtüsel yıkıcı davranışlar sergileyen ergenler için sanal ortamların daha cazip olması (Lin ve Tsai, 2002; Shi, Chen ve Tian, 2011) ve internetin heyecan aramada bir araç olarak kabul edilmesi (Shaffer, 1996), üst biliş aracılığıyla olumsuz davranışların ortaya çıkmasının ve kontrol edilebilmesinin sağlanabilmesi (Öztürk, 2009) bu çalışmanın dayanağını oluşturmaktadır. Literatür incelendiğinde ergenlerde heyecan arayışı, yıkıcı davranışlar ve üst bilişsel farkındalığın siber zorbalığı yordayıcılığını inceleyen bir çalışma yapılmadığı görülmüş olup, çalışmanın alana önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu bilgilere dayanarak bu araştırmada ergenlerde yıkıcı davranış bozukluğu, heyecan arayışı ve üst bilişsel farkındalık düzeylerinin, siber zorbalık davranışları üzerindeki

yordayıcı etkisini sınamak çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın alt amaçları da şöyle sıralanmıştır:

- Ergenlerin heyecan arayışları, yıkıcı davranışları, üst bilişsel farkındalıkları ve siber zorbalıkları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Ergenlerin heyecan arayışları, yıkıcı davranışları ve üst bilişsel farkındalıkları siber zorbalıklarını yordamakta mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi araştırmayı amaçlayan nicel bir araştırma yöntemi olan ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. Bu modelde, değişkenler arasındaki değişimin birlikte var olup olmadığı ya da bu değişimin derecesini belirlemek amaçlanmaktadır (Heppner, Wampold ve Kivlighan, 2013).

Çalışma Grubu

Araştırmanın örneklemini 2019-2020 akademik yılı güz yarıyılı döneminde İstanbul ili Avrupa yakasındaki farklı ortaokul ve liselerde eğitim-öğretimine devam eden 249 erkek ve 287 kız olmak üzere toplam 536 ortaokul ve lise öğrencisi oluşturmaktadır. Örneklem kolay ulaşılabilir erişilebilir örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Bu yöntem zaman, para ve işgücü ile ilgili sınırlılıklar nedeniyle örneklemin kolay ulaşılabilir ve uygulama yapılabilir birimlerden seçilmesi esasına dayanmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017). Araştırma için Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nden etik kurul izni alınmıştır. Araştırma verileri 2019-2020 eğitim öğretim yılı güz döneminde toplanmıştır. Uygulama yapılacak okullardan da gerekli izinler alındıktan sonra, uygun ders saatlerinde sınıflara girilerek öğrencilerden veri toplanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Siber Zorbalık Ölçeği

Aricak, Kınay ve Tanrikulu (2012) tarafından geliştirilen ölçek 24 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınan puanların yüksek olması, siber zorbalık yapma düzeyinin yükseldiği anlamına gelmektedir. Ölçeğin açılımlayıcı faktör analizinde, Kaiser-Meyer-Olkin değeri .939 ve Bartlett Sphericity testi Ki-Kare değeri 9197.54 ($p < .05$) olarak hesaplanmıştır. Bileşen Matrisine göre toplam varyansın %50.58'ini açıklayan tek boyutlu bir ölçek olduğu anlaşılmıştır. Ölçeğin maddelerinin faktör yükleri ise .49 ile .82 arasında değişmiştir. Bu çalışma için iç tutarlılık katsayısı .77 olarak hesaplanmıştır.

Yıkıcı Davranış Bozukluğu Ölçeği

Orijinal formu Van Eck, Finney ve Evans (2010) tarafından geliştirilen ölçeğin Türkçe uyarlaması Turan ve Çelik (2013) tarafından yapılmış dörtlü bir derecelendirme ölçeğidir. Ölçek hem toplam

puan hem de alt ölçeklere (hiperaktivite/dürtüsellik ve dikkatsizlik) ilişkin puan vermektedir. Ölçekten alınan yüksek puan yıkıcı davranış bozukluğunun yüksek olduğunu göstermektedir. Gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ölçeğin geçerli olduğunu göstermektedir ($\chi^2=276,20$, RMSEA=.054, GFI=.92, AGFI=.90, CFI=.92, IFI=.93, NFI=.86, RFI=.84 ve SRMR=.04). İç tutarlılık katsayısı .87, test yarılama güvenilirlik katsayısı .84 olarak bulunan ölçeğin düzeltilmiş madde-toplam korelasyonlarının .34 ile .60 arasında değişmektedir. Ölçeğin bu çalışma için iç tutarlılık katsayısı .88 olarak bulunmuştur.

Ergenler İçin Kısa Heyecan Arayışı Ölçeği

2003 yılında Stephenson, Hoyle, Palmgreen ve Slater tarafından geliştirilen (2003) ve 2014 yılında Çelik, Turan ve Güngör'ün Türkçe geçerlilik ve güvenilirliği yaptığı, dört maddeden oluşan derecelendirme tipi bir ölçek olup Cronbach Alpha değeri 0,81 olarak bulunmuştur (Çelik, Turan ve Güngör, 2014). Ölçekten alınabilecek minimum puan 4, maksimum puan 16'dır. Ölçekten alınan yüksek puanlar risk alma düzeyinin yüksek olduğunu gösterir. Ölçeğin bu çalışma için iç tutarlılık katsayısı .87 olarak bulunmuştur.

Çocuklar İçin Üst Bilişsel Farkındalık Ölçeği

Sperling, Howard, Miller ve Murphy (2002) tarafından çocukların üst bilişsel farkındalıklarını ölçmek üzere geliştirilen ölçek, Schraw ve Dennison (1994)'ın yetişkinler için geliştirilen envanterin temel alınarak geliştirilmiştir. Türkçe'ye Karakelle ve Saraç (2007) tarafından uyarlanan ölçeğin farklı yaş grupları için hazırlanmış A ve B formları bulunmaktadır. A formu ilköğretim 3, 4 ve 5. sınıflar için; B formu ise 6, 7, 8 ve 9. sınıflar için oluşturulmuştur. Bu çalışma ortaokul ve lise öğrencileri ile gerçekleştirildiği için B formu kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe versiyonun geçerlik ve güvenilirlik sınamalarına göre iç tutarlılık katsayısı .80 olarak bulunmuştur (Karakelle ve Saraç, 2007). Ölçeğin bu çalışma için iç tutarlılık katsayısı .85 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinden önce olası eksik ve hatalı kodlamalar gözden geçirilmiş ve analiz, SPSS 22 paket programı ile gerçekleştirilmiştir. Betimleyici istatistiklerin ve Pearson korelasyon katsayısının yanı sıra yıkıcı davranışı, heyecan arayışını ve üst bilişsel farkındalığın siber zorbalığı yordayıcılığını sınamak için çoklu regresyon analizinden yararlanılmıştır.

Bulgular

Tablo 1.

Cinsiyet, Sınıf ve Yaş Değişkenlerinin Frekans ve Yüzde Değerleri

		Frekans	Yüzde %
Cinsiyet	Kadın	287	53.5
	Erkek	249	46.5
	Toplam	536	100.0

Yaş	13	278	51.9
	14	258	48.1
	Toplam	536	100
Sınıf	8	303	56.6
	9	233	43.5
	Toplam	536	100

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet, sınıf ve yaş değişkenlerinin frekans değerleri Tablo 1'de verilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin 287'si kız (%53.5), 249'u (%46.5) erkektir. Yaş aralıklarınının 13 ve 14 arasında değiştiği; 278'inin (%51.9) 13, 258'inin (%48.1) 14 yaşında olduğu görülmektedir. Öğrencilerin 303'ü (%56.5) 8. Sınıf, 233'ü (%43.5) 9. Sınıf öğrencisidir.

Tablo 2.

Araştırma Değişkenlerine İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişkenler	N	$\bar{X}$	ss	Min	Max
Üst Bilişsel Farkındalık	536	70.03	11.13	35	90
Heyecan Arayışı	536	9.22	3.75	4	16
Yıkıcı Davranış	536	9.66	7.73	0	38
Siber Zorbalık	536	25.86	2.91	24	39

Tablo 2'de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan öğrencilerin üst bilişsel farkındalık ölçeğinden aldıkları toplam puan ortalamalarının ($\bar{X}$ =70,03, ss =11,131) olduğu saptanmıştır. Heyecan arayışı ölçeğinden alınan toplam puan ve standart sapmanın ($\bar{X}$ =9,22, ss =3,75); yıkıcı davranış ölçeğinden alınan toplam puan ve standart sapmanın ($\bar{X}$ =9,66, ss =7,73); siber zorbalık ölçeğinden alınan toplam puan ve standart sapmanın ($\bar{X}$ =25,86, ss =2,91) olduğu görülmüştür.

Tablo 3.

Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Moment Korelasyon Katsayı Sonuçları

	Üst Bilişsel Farkındalık	Heyecan Arayışı	Yıkıcı Davranış	Siber Zorbalık
Üst Bilişsel Fark.	1	-.21*	-.31*	-.23*
Heyecan Arayışı	-.21*	1	.46*	.34*
Yıkıcı Davranış	-.31*	.46*	1	.37*
Siber Zorbalık	-.23*	.34*	.37*	1

* $p < .001$

Araştırma değişkenleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, Tablo 3'de verildiği gibi, üst bilişsel farkındalık ile heyecan arayışı arasında düşük düzeyde negatif ve anlamlı bir ilişki bulunurken ($r = -.210$, $p < .001$), yıkıcı davranış arasında da orta düzeyde negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r = -.318$, $p < .001$). Öte yandan üst bilişsel farkındalık ile ve siber zorbalık puanları arasında düşük düzeyde, negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r = -.238$, $p < .001$). Heyecan arayışı ile yıkıcı davranış arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu

($r=.466$, $p<.001$), siber zorbalık ile arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=.344$, $p<.001$). Yıkıcı davranış ile siber zorbalık arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=.376$, $p<.001$). Buna göre üst bilişsel farkındalık arttıkça heyecan arayışı, yıkıcı davranış ve siber zorbalık azalmaktadır. Heyecan arayışı arttıkça, yıkıcı davranış ve siber zorbalığın arttığı; aynı şekilde yıkıcı davranış artarken siber zorbalığın arttığı da görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri üzerinde üst bilişsel farkındalık, yıkıcı davranış ve heyecan arayışının yordayıcı etkisini belirlemeden önce yordayıcı değişkenler arasında çoklu bağlantı problemi incelenmiştir. Analizler sonucunda değişkenler arasında çoklu bağlantı probleminin olmadığı saptanmıştır ($VIF<10$, Tolerans değeri $>.10$). Yapılan aşamalı çoklu regresyon analizi bulguları Tablo 4’ de sunulmuştur.

Tablo 4.

Siber Zorbalığın Yordayıcılarına Dair Çoklu Regresyon Analizi

Model	Yordayıcı Değişkenler	R	ΔR^2	B	SH	β	t	F
1.	Sabit			24.48	.18		130.96	87,94*
	Yıkıcı Davranış	.37	.14		.01	.37	9.37	
2.	Sabit			23.30	.30		76.68	57,68*
	Yıkıcı Davranış			.10	.01	.27	6.20	
	Heyecan Arayışı	.42	.17	.16	.03	.21	4.86	
3	Sabit			25.64	.87		29.26	41,65*
	Yıkıcı Davranış			.09	.01	.24	5.31	
	Heyecan Arayışı			.16	.03	.20	4.67	
	Üst Bilişsel Farkındalık	.43	.19	-.03	.01	-.11	-2.84	

* $p<.001$

Tablo 4’ de görüldüğü üzere katılımcıların siber zorbalık puanlarını yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla aşamalı çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Yıkıcı davranış ilk blokta, heyecan arayışı ikinci blokta ve üst bilişsel farkındalık üçüncü blokta analize sokulmuştur. Tablo 4’de sunulan analiz sonucunda göre üç modelde siber zorbalığı anlamlı düzeyde yordamıştır. Yıkıcı davranışın siber zorbalıktaki varyansın %14’ünü açıkladığı ($\beta=.37$, $p<.001$) görülmüştür. Yıkıcı davranışın etkisi kontrol edildiğinde iki blokta yer alan heyecan arayışının ek olarak varyansın %3’ünü açıkladığı ($\beta=.21$, $p<.001$) görülmüştür. Yıkıcı davranış ve heyecan arayışının etkisi kontrol edildiğinde, üçüncü blokta yer alan üst bilişsel farkındalık puanlarının ilave olarak varyansın %2’sini açıkladığı ($\beta=-.11$, $p<.001$) görülmüştür. Analizin üç aşamada tamamlandığı ve araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık puanlarına ilişkin varyansa katkıları bakımından yıkıcı davranış puanlarının önemli bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Açıklanan toplam varyansa bakıldığında ise, yıkıcı davranış, heyecan arayışı ve üst bilişsel farkındalık değişkenlerinin birlikte siber zorbalık puanlarındaki toplam varyansın %19’unu açıkladığı görülmektedir. Bu bulgu bize yıkıcı davranış, heyecan arayışı ve üst bilişsel farkındalık puanlarındaki değişimin, siber zorbalık düzeyindeki değişimi anlamlı düzeyde açıkladığını ve yordadığını göstermektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışmada ergenlerin siber zorbalık davranışları üzerinde üst bilişsel farkındalık, yıkıcı davranış ve heyecan arayışı düzeylerinin yordayıcı gücünün olup olmadığı incelenmiştir. Çalışmada siber zorbalık, yıkıcı davranış ve heyecan arayışı değişkenleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunurken; siber zorbalık ve üst bilişsel farkındalık değişkenleri arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Regresyon analizi sonucundaysa, siber zorbalık puanlarına ilişkin varyansa katkıları bakımından yıkıcı davranış puanlarının önemli yordayıcı olduğu görülürken; açıklanan toplam varyansa bakıldığında yıkıcı davranış, heyecan arayışı ve üst bilişsel farkındalık değişkenlerinin birlikte siber zorbalık puanlarındaki toplam varyansın %19'unu açıkladığı görülmüştür.

Ergenlik, içinde bulunulan gelişimsel süreçten dolayı, dürtüsel davranışların yoğun olarak yaşandığı, riskli çeşitli davranışların gözlemlenebildiği, heyecan arayışının yoğun olarak devam ettiği ve bunun sonucunda da siber zorbalık olarak adlandırabileceğimiz uygunsuz davranışların yoğun olarak yapılabildiği bir dönemdir (Madan, 2014). Çocuklarda ve ergenlerde görülen yıkıcı ve saldırgan davranışların çevrimiçi ortamlarda, yüz yüze iletişimin olmamasıyla beraber arttığı ve daha yıkıcı davranabildikleri görülmektedir (Law, Shapka, Hymel, Olson ve Waterhouse, 2012). Aynı zamanda artan agresif tepkiler, öfke kontrolünün olmaması, düşmanca ve yıkıcı davranışlarla beraber empati yoksunluğu sonucunda siber zorbalığın da arttığı görülmektedir (Horsley, de Castro ve Van der Schoot, 2010; Madan, 2014; Wilkowski, Robinson, Gordon ve Troop-Gordon, 2007). Yapılan çalışmalara genel olarak bakıldığında, bu çalışmada elde edilen sonuçları destekleyecek şekilde riskli internet davranışlarının, artan ve olumlu olmayan rekabet ortamının, kurallara aykırı ve yıkıcı davranışlar sergilemenin siber zorbalık ile ilişki olduğunu göstermektedir (Eroğlu, 2011; Sticca, Ruggieri, Alsaker ve Perren, 2012). Ergenlerle boylamsal veriler kullanılarak yapılan bir çalışmada siber zorbalıkla ilgili risk faktörleri araştırılmış olup yüksek düzeyde antisosyal ve yıkıcı davranışlar sergilemenin siber zorbalığı arttırdığı görülürken (Cappadocia, Craig ve Pepler, 2013); öz kontrol becerilerinin de siber zorbalık ve saldırganlık arasındaki ilişkide aracı rol üstlendiği ortaya konmuştur (Peker ve Nebioğlu-Yıldız 2021).

Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre heyecan arayışının siber zorbalığı yordama düzeyi düşük olmasına rağmen; heyecan arayışı ile siber zorbalık arasındaki ilişkileri inceleyen sınırlı sayıda araştırma olup, araştırma sonuçları siber zorbalık ile heyecan arayışı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir (Compton, Campbell ve Mergler, 2014; Graf, Yanagida ve Spiel, 2019). Yapılan bir çalışmada ergenlerin heyecan arayışının artmasıyla beraber eğlence amaçlı başlanmasına rağmen, davranışlarının sonuçlarını ön görmedikleri ve siber zorbalığa yol açtığı görülmektedir (Shapka, 2011). Literatürdeki araştırmalara bakıldığında siber zorbalığın saldırgan, manipülatif ve istismarcı profiline uyduğu; mağdurlarınsa genellikle düşük benlik saygısına sahip olduğuna yönelik bulguların saptandığı görülmüştür (Buckels, Jones ve Paulhus, 2013; Chabrol, Van Leeuwen, Rodgers ve Séjourné, 2009; Paulhus, 2014; Paulhus ve Williams, 2002; Resett ve Gamez-Guadix, 2017). Japonya'da öğrencilerin siber zorba ve mağdur olma durumlarını çeşitli değişkenler açısından incelemek amacıyla yapılan çalışmaya göre, lise öğrencilerinin siber zorbalık yapma nedenleri çoğuna göre yalnızca eğlenmektir (Udris, 2015). Yine Cassidy, Jackson ve Brown (2009) tarafından,

öğrencilerin siber zorbalık deneyimlerini belirlemek üzere ortaokul öğrencileriyle yapılan çalışmanın sonuçlarına göre öğrenciler zorbalık yapma nedenlerinden birini eğlenceli olmasına bağlamıştır. Heyecan arayışının, anlık sık tekrarlanan dürtüsel tepkileri beraberinde getirmesi ve durağan tepkilerin de bu kişiler tarafından tatsız olarak adlandırılmasından dolayı; literatüre uygun olarak saldırgan davranışlar ve siber zorbalık ile heyecan arayışı arasında pozitif yönlü ilişkiler görülmüştür (Antoniadou ve Kokkinos, 2015; Bacon, Burak ve Rann, 2014; Howard, 2011; Roth ve Hammelstein, 2012; Runions, 2013).

Çalışmamızın bir diğer sonucunda araştırmaya katılan ergenlerde siber zorbalık ile üst bilişsel farkındalık arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu, üst bilişsel farkındalığın siber zorbalık davranışı üzerinde düşük düzeyde yordayıcı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ergenlerin siber zorbalıkla başa çıkmada kullandıkları stratejilerin incelendiği bir çalışmada siber zorbalığa karşı farkındalığı geliştirme, ne yapacağını bilme duygusu veya önceki deneyimleri göz önünde bulundurma, düşünce odağını değiştirme gibi yöntemleri kullandıkları saptanmıştır (Neaville, 2017). Ergenlerle akran zorbalığına maruz kalma üzerinde yapılan bir çalışmada, akran zorbalığı mağduriyeti ile kontrol edilemezlik ve tehlikeye ilişkin olumsuz inançlar ve endişelenmeyle ilgili pozitif inançlar gibi üst bilişlerin ilişkili olduğu belirtilmiştir (Gini, Marino ve Spada, 2019). Yıldız-Durak ve Sarıtepeci (2020), üniversite öğrencilerinin patolojik düzeyde üst bilişsel faaliyetleri ile siber zorbalık davranışlarının ilişkili olduğunu; benzer şekilde Ang ve Goh (2010) 12-18 yaşlarındaki bilişsel ve duygusal empati düzeyi düşük ergenlerin, diğerlerine göre siber zorbalık puanlarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır. Yüksel Korkmaz ve Çekiç (2019) çalışmalarında, 12-14 yaş arası orta okul öğrencileriyle bilişsel davranışçı terapi temelli siber zorbalığı önleme programının, öğrencilerin siber zorbalık puanlarında azaldığını ve siber zorbalığa ilişkin bilişlerinin ise pozitif yönde arttığını saptamışlardır. Yapılan bu çalışmalara bakıldığında literatürde üst bilişsel farkındalık ve siber zorbalıkla ilgili doğrudan bir çalışmaya rastlanmamakla birlikte araştırma sonuçlarımıza benzer olarak ergen ve üniversite öğrencilerinin bilişsel beceri ve özelliklerinin siber zorbalık davranışlarıyla ilişkili olduğu görülmektedir.

Sanal ortamda zorbalığa maruz kalan öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun yaşadıkları olayı kimseye anlatmadıkları çalışmalarda yer almaktadır (Juvonen ve Gross, 2008; Slonje ve Smith 2008). Bu bulgular, ergenlerin siber zorbalık ve mağduriyet durumlarında yapabilecekleri konusunda farkındalık kazanmasının önemini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda siber mağduriyete uğrayabilme riski yüksek olan ergenlerin, kendilerini bu saldırılardan koruyabilmeleri, dolayısıyla ruh sağlıklarının koruyabilmeleri için farkındalıklarının artırılması ve bunun için eğitim ve danışmanlık hizmetleri sunulması önerilmektedir (Akça Sümengen ve Akyüz, 2020; Wahab ve Yahaya, 2016).

Siber zorbalığın olası nedenlerini belirlemek amacıyla İngiliz ergenlerle yapılan bir çalışmada benlik saygısı, empati ve yalnızlığın, siber zorbalık mağduriyeti ve suçu üzerindeki etkisi incelenmiş ve yalnızlık, empati ve benlik saygısının birlikte siber zorbalık mağduriyet ve suçlama düzeylerini yordadığını göstermiştir. Empati de siber zorbalık suçunun önemli bir yordayıcısı olup, empati azaldıkça yıkıcı davranışlara yönelme eğilimi, heyecan arayışı ve siber zorbalık yapma olasılığı artar. Bu bulgular, benlik saygısı, empati, özgecil olma, duyarlı olma ve öz yeterlilik geliştirme odaklı müdahalelerin siber zorbalık davranışını azaltmada başarılı bir şekilde ele alabileceğini

göstermektedir (Brewer ve Kerslake, 2015; Mitsopoulou ve Giovazolias, 2015). Yine ergenlerde siber zorbalığa karşı yapılan rehberlik çalışmalarının ergenlerin siber zorbalığa karşı duyarlılıklarının artmasında etkili olduğu görülmüştür (Tanrıkulu, Kınay ve Arıca, 2015). Siber zorbalığı azaltmak için okullarda, öğrencilerle empati kurmaya odaklı bir ortam kurmak gerekmektedir (Khan, 2015; Macháčková, Dedkova, Sevcikova ve Cerna, 2013). Öğrencilerin yaşadıkları zorbalık olaylarını bir yetişkine rahatlıkla anlatabilmeleri için okulların, öğrencilerin güvende hissedebileceği ve açık iletişime dayalı bir ortam yaratmaları ve olumlu bir okul sosyal iklimine sahip olmaları gerekmektedir (Bayar ve Uçanok, 2012).

Çalışma sonucunda ergenlerde siber zorbalığın önemli bir yordayıcısının yıkıcı davranış olduğu görülerek, ergenlerde yıkıcı davranışın azaltılmasının siber zorbalığı önemli ölçüde önleyebileceği düşünülmektedir. Heyecan arayışının siber zorbalığı açıklama oranının düşük olmasına karşın, yıkıcı davranış ile birlikte ergenlerdeki siber zorbalığı daha fazla açıkladığı görülürken, ergenlerin siber zorbalık davranışından uzaklaştırılabilmeleri için dikkatlerini çeken ve onlarda heyecan uyandıran başka olumlu aktivitelere yönlendirilmelerinin, bu konudaki üst bilişsel farkındalıklarının geliştirebilecek eğitimler düzenlemenin ergenleri siber zorbalık davranışlarından uzaklaştırma da önemli olacağı düşünülmektedir.

Etik Kurul İzni

Bu araştırma, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Araştırma ve Yayın Etik Kurulunun 15/05/2020 tarihli 2020-5-4 sayılı onayı ve 08/06/2020 tarihli 2000/58646 sayılı yazısından alınan izinle yürütülmüştür.

Kaynakça

- Akbaba, S., ve Eroğlu, Y. (2013). İlköğretim öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin yordayıcıları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26 (1), 105-121.
- Akça-Sümengen, A. ve Akyüz, A. (2020). Lise öğrencilerinin siber zorbalığa maruz kalma durumlarını etkileyen faktörler, *Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 17(3), 214-21.
- Ang, R.P. & Goh, D. H. (2010). Cyberbullying among adolescents: The role of affective and cognitive empathy, and gender. *Child Psychiatry & Human Development*, 41, 387-397.
- Antoniadou, N. ve Kokkinos, C. M. (2015). Cyber and school bullying: same or different phenomena? *Aggress. Violent Behavior*, 25, 363-372.
- Antoniadou, N., Kokkinos, C. M. ve Markos, A. (2016). Development, construct validation and measurement invariance of the Greek cyber-bullying/victimization experiences questionnaire (CBVEQ-G). *Computers in Human Behavior*, 65, 380-390.
- Arıca, O., Kınay, H. ve Tanrıkulu, T. (2012). Siber Zorbalık Ölçeği'nin ilk psikometrik bulguları. *HAYEF Journal of Education*, 9(1), 101-114.
- Ayaz, A. B., Çubukçuoğlu Taş, Z., Büyükdenez, A., Yazkan Akgül, G., Yildirim, B. ve Erol Güler, E., (2016). Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu tanısı konulan çocuklarda saldırgan davranışları yordayan etkenler. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(3), 231-239.

- Bacon, A. M., Burak, H. ve Rann, J. (2014). Sex differences in the relationship between sensation seeking, trait emotional intelligence and delinquent behaviour. *Journal of Forensic Psychiatry Psychology*, 25, 673–683.
- Bağçeci, B., Döş, B., ve Sarıca, R. (2011). İlköğretim öğrencilerinin üstbilişsel farkındalık düzeyleri ile akademik başarısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 551 – 566.
- Baldry, A. C., Farrington, D. P. ve Sorrentino, A. (2016). Cyberbullying in youth: A pattern of disruptive behaviour. *Psicología Educativa*, 22(1), 19-26.
- Bayar, Y. ve Uçanok, Z. (2012). Okul sosyal iklimi ile geleneksel ve sanal zorbalık arasındaki ilişkiler: Genellenmiş akran algısının aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 27(70), 101-114.
- Bonanno, R. A. ve Hymel, S. (2013). Cyber bullying and internalizing difficulties: Above and beyond the impact of traditional forms of bullying. *Journal of Youth and Adolescence*, 42, 685-697.
- Brewer, G. ve Kerslake, J. (2015). Cyberbullying, self-esteem, empathy and loneliness. *Computers in Human Behavior*, 48, 255–260.
- Buckels, E. E., Jones, D. N. ve Paulhus, D. L. (2013). Behavioral confirmation of everyday sadism. *Psychological Science*, 24, 2201–2209.
- Burnukara, P. (2009). *İlk ve orta ergenlikte geleneksel ve sanal akran zorbalığının ilişkin betimsel bir inceleme* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, E. Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cappadocia, M. C., Craig, W. M. ve Pepler, D. (2013). Cyberbullying. *Canadian Journal of School Psychology*, 28(2), 171–192.
- Cassidy, W., Jackson, M. ve Brown, K. N. (2009). Sticks and stones can break my bones, but how can pixels hurt me?: Students' experiences with cyber-bullying. *School Psychology International*, 30(4), 383-402.
- Chabrol, H., Van Leeuwen, N., Rodgers, R. ve Séjourné, N. (2009). Contributions of psychopathic, narcissistic, Machiavellian, and sadistic personality traits to juvenile delinquency. *Personality and Individual Differences*, 47, 734–739.
- Compton, L., Campbell, M.A. ve Mergler, A. (2014). Teacher, parent and student perceptions of the motives of cyberbullies. *Social Psychology of Education*, 17, 383–400.
- Çakır, M. (2020). Dijital Çağın Sanal Zorbalık ile İmtihanı: Unfriended, Dark Web Filmi Örneği. *Gençlik ve Dijital Çağ*, 69.
- Çat, F. B. (2019). *Ergenlerde heyecan arayışının çeşitli değişkenler bağlamında incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Çelik, E., Turan, M. E., ve Güngör, H. (2014). Kısa heyecan arayışı ölçeği: Ölçek uyarlama, güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *18. Ulusal Psikoloji Kongresi*, 207-208.
- Çetin, D. (2019). *Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik İyi Oluşları ve Duyarlı Sevgileri ile Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Durak, H. Y. ve Sarıtepeci, M. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Sergilediği Siber İnsani Değerlerin Hayat Boyu Öğrenme Eğilimlerine Yansımaları Üzerine Bir İnceleme. *Journal of Computer and Education Research*, 7(14), 418-436.
- Eroğlu, Y. (2011). *Koşullu öz-değer, riskli internet davranışları ve siber zorbalık/ mağduriyet arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Sakarya.

- Flavell, J. H. (1979). Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive-developmental inquiry. *American Psychologist*, 34 (10), 906-911.
- Gini, G., Marino, C. ve Spada, M. M. (2019). The role of metacognitions and thinking styles in the negative outcomes of adolescents' peer victimization. *Violence and victims*, 34(5), 752-769.
- Graf, D., Yanagida, T. ve Spiel, C. (2019). sensation seeking's differential role in face-to-face and cyberbullying: Taking perceived contextual properties into account. *Frontiers in Psychology*, 10, 1572
- Guevremont, D. C. ve Dumas, M. C. (1994). Peer relationship problems and disruptive behavior disorders. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 2(3), 164-172.
- Hartman, H. J. (Ed.). (2001). *Metacognition in learning and instruction: Theory, research and practice* (Vol. 19). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Heppner, P. P., Wampold, B. E. ve Kivlighan, D. M., Jr. (2013). *Psikolojik danışmada araştırma yöntemleri* (D. M. Siyez, Çev.) Ankara: Mentis Yayıncılık
- Horsley, T. A., de Castro, B. O. ve Van der Schoot, M. (2010). In the eye of the beholder: Eye-tracking assessment of social information processing in aggressive behavior. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 38, 587-599.
- Howard, R. C. (2011). The quest for excitement: a missing link between personality disorder and violence? *Journal of Forensic Psychiatry Psychology*, 22, 692-705.
- Hu, C., Kumar, S., Huang, J. ve Ratnavelu, K. (2020). The predictors of users' satisfaction in an anonymous environment: the role of the negative true self. *Behaviour & Information Technology*, 39(2), 213-225.
- Huang, O., Singh, K.V. ve Atrey, K. P., (2014). *Cyber bullying detection using social and textual analysis*, in Proceedings of the 3rd International Workshop on Socially – Aware Multimedia, ACM, 3-6.
- Islam, M.I., Khanam, R. ve Kabir, E. (2020). Bullying victimization, mental disorders, suicidality and self-harm among Australian high school children: Evidence from nationwide data. *Psychiatry Research*, 292, 113364.
- Jaleel, S. (2016). A Study on the metacognitive awareness of secondary school students. *Universal Journal of Educational Research*, 4(1), 165-172.
- Juvonen, J. ve Gross, E. F. (2008). Extending the school grounds? – Bullying experiences in cyberspace. *Journal of School Health*, 78(9), 496-505.
- Karakelle, S. ve Saraç, S. (2007). Çocuklar için üstbilişsel farkındalık ölçeği (UBFO-Ç) A ve B formları: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 10(20), 87-103.
- Kallio, H., Virta, K. ve Kallio, M. (2018). Modelling the components of metacognitive awareness. *International Journal of Educational Psychology*, 7(2), 94-122.
- Kazdin, A. E. (1995). *Conduct disorders in childhood and adolescence* (2. ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Khan, A. (2015). *Cyberbullying – Instructional Approaches by Middle School Teachers*. (Unpublished Master Thesis). Toronto Üniversitesi, Toronto.
- Kim, M. & Choi, D. (2018). Development of youth digital citizenship scale and implication for educational setting. *Journal of Educational Technology & Society*, 21(1), 155-171.
- Kiremitçi, O. ve Canpolat, A. M. (2014). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin çoklu zekâ alanlarının üstbilişsel farkındalık ve problem çözme becerilerini belirlemedeki rolü. *Spor Bilimleri Dergisi*, 25(3), 118-126.
- Kowalski, R. M. ve Limber, S. P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), 22-30.
- Kuhn, D. ve Pearsall, S. (2000). Developmental origins of scientific thinking. *Journal of Cognition and Development*, 1, 113-129.

- Lapsekili, N., Uzun, Ö. ve Ak, M. (2010). Obsesif kompulsif bozukluk olgularında heyecan arama davranışı. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 13(4), 170-176.
- Law, D. M., Shapka, J. D., Hymel, S., Olson, B. F. ve Waterhouse, T. (2012). The changing face of bullying: An empirical comparison between traditional and internet bullying and victimization. *Computers in Human Behavior*, 28, 226-232.
- Lin, S. S. J. ve Tsai, C. C. (2002). Sensation seeking and Internet dependence of Taiwanese high school adolescents. *Computers in Human Behavior*, 18, 411-426.
- Macháčková, H., Dedkova, L. Sevcikova, A. ve Cerna, A. (2013). Bystanders' support of cyberbullied schoolmates. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 23, 25-36.
- Madan, A. O. (2014). Cyber aggression / cyber bullying and the dark triad: Effect on workplace behavior / performance. *International Journal of Social, Behavioral, Educational, Economic, Business and Industrial Engineering*, 8(6), 1740-1745.
- Michel, M. C. K. ve King, M. C. (2019). Cyber influence of human behavior: personal and national security, privacy, and fraud awareness to prevent harm. *IEEE International Symposium on Technology and Society (ISTAS)*, 1-7.
- Mitsopoulou, E. ve Giovazolias, T. (2015). Personality traits, empathy and bullying behavior: A meta-analytic approach. *Aggression and Violent Behavior*, 21, 61-72.
- Mokhtari, K. ve Reichard, C. A. (2002). Assessing students' metacognitive awareness of reading strategies. *Journal of educational psychology*, 94(2), 249.
- Montag, C. ve Diefenbach, S. (2018). Towards homo digitalis: important research issues for psychology and the neurosciences at the dawn of the internet of things and the digital society. *Sustainability*, 10(2), 415.
- Muraven, M. ve Baumeister, R.F. (2000). Self-regulation and depletion of limited resources: Does self-control resemble a muscle? *Psychological Bulletin*, 126, 247-259.
- Namlu, A. G. ve Odabasi, H. F. (2007). Unethical computer using behavior scale: A study of reliability and validity on Turkish university students. *Computers & Education*, 48(2), 205-215.
- Neaville, S. (2017). Investigating the Efficacy of the Coping Strategies Adolescents Use to Handle Cyberbullying. *Walden Dissertations and Doctoral Studies*. 3711.
- Oğuz, A., ve Kutlu-Kalender, M. D. (2018). Ortaokul öğrencilerinin üst bilişsel farkındalıkları ile öz yeterlik algıları arasındaki ilişki. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 14(2), 170-186.
- Özkan, M. S., Gündoğan, S. ve Eldeleklioğlu, J. (2018). Lise öğrencilerinin risk alma davranışlarının karar verme becerileri ve çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Elementary Education Online*, 17(3), 1238-1251.
- Öztürk, A. (2009). *Fizik problemlerini çözmeye yüksek ve düşük başarılı fen ve teknoloji öğretmen adaylarının fizik problem çözme süreçlerinin bilişsel farkındalık açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Patchin, J. W. ve Hinduja, S. (2010). Cyberbullying and self-esteem. *Journal of School Health*, 80(12), 614-621.
- Paulhus, D. L. (2014). Toward a taxonomy of dark personalities. *Current Directions in Psychological Science*, 23, 421-426.
- Paulhus, D. L. ve Williams, K. M. (2002). The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36(6), 556-563.
- Peker, A., Eroğlu, Y., Nebioğlu-Yıldız, M. (2021). Does high self-efficacy in adolescents minimize cyber bullying behaviour? *Clinical and Experimental Health Sciences*, 11, 140-145.
- Peker, A., ve Nebioğlu-Yıldız, M. (2021). Mediating Role of self-control in the relationship between aggressiveness and cyber bullying. *Psychiatry and Behavioral Sciences*, 11(1), 40-49.
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants. *On The Horizon*, 9(5), 1-6.

- Przybylski, A.K. ve Bowes, L. (2017). Cyberbullying and adolescent wellbeing in england: A population-based cross-sectional study. *Lancet Child and Adolescent Health*, 1, 19-26.
- Resett, S. ve Gamez-Guadix, M. (2017). Traditional bullying and cyberbullying: Differences in emotional problems, and personality. Are cyberbullies more Machiavellians? *Journal of Adolescence*, 61, 113–116.
- Ribeiro, J. C. (2009). The increase of the experiences of the self through the practice of multiple virtual identities. *Psychology Journal*, 7(3), 291-302.
- Roth, M. ve Hammelstein, P. (2012). The need inventory of sensation seeking (NISS). *European Journal of Psychological Assessment*, 28, 11–18.
- Runions, K. C. (2013). Toward a conceptual model of motive and self-control in cyber-aggression: rage, revenge, reward, and recreation. *Journal of Youth and Adolescence*, 42, 751–771.
- Satıcı, S. A., Kayış, A. R., Yılmaz, M. F., ve Eraslan-Çapan, B. (2019). Üniversite öğrencilerinde karanlık üçlü kişilik özellikleri ile dürtüsellik ve heyecan arama davranışları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9(54), 857-881.
- Santrock, J. W. (2018). *Adolescence*. (17th Ed.) USA: McGraw-Hill Companies.
- Serin, H. (2012). *Ergenlerde siber zorbalık / siber mağduriyet yaşantıları ve bu davranışlara ilişkin öğretmen ve eğitim yöneticilerinin görüşleri*. (Yayınlanmamış doktora tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi.
- Shaffer, H. J. (1996). Understanding the means and objects of addiction: Technology, the Internet and gambling. *Journal of Gambling Studies*, 12, 461–469.
- Shapka, J. D. (2011). *Internet socializing online: What are the risks?* Presented at Curtin University of Technology, Perth, Australia.
- Shi, J., Chen, Z. ve Tian, M. (2011). Internet self-efficacy, the need for cognition, and sensation seeking as predictors of problematic use of the internet. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 14, 231-234. doi: 10.1089/cyber.2009.0462.
- Siyez, D. M. (2014). Lise öğrencilerinde problemler internet kullanımının yordayıcıları olarak heyecan arama ve cinsiyet. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions* 1(1), 63-97.
- Slonje, R. ve Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49(2), 147-154.
- Sperling, R. A., Howard, B. C. Miller, L. A. ve Murphy, C. (2002). Measures of children's knowledge and regulation of cognition. *Contemporary Educational Psychology*, 27(1), 51-79.
- Steinberg, L. (2007). Risk taking in adolescence: New perspective from brain and behavioral science. *Current Directions in Psychological Science*, 16(2), 55-59. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-8721.2007.00475.x>
- Stephenson, M.T., Hoyle, R.H., Palmgreen, P. ve Slater, M.D. (2003). Brief measures of sensation seeking for screening and large-scale surveys. *Drug and Alcohol Dependence*, 72, 279–286.
- Sticca, F., Ruggieri, S., Alsaker, F. ve Perren, S. (2012). Longitudinal risk factors for cyberbullying in adolescence. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 23(1), 52–67.
- Tanrıkulu, T., Kınay, H. ve Arıca, O. T. (2015). Sensibility development program against cyberbullying. *New Media & Society*, 17(5), 708-719.
- Tokunaga, R.S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*, 26, 277–287.
- Turan, M. E. ve E. Çelik (2013). The validity and reliability of the Turkish version of the disruptive behavior disorders scale for adolescents, *Journal of European Education*, 3(1), 1-7.
- Ubertini, M. (2010). *Cyberbullying may reduce adolescent's well-Being: Can life satisfaction and social support protect them*. (Unpublished Doctorate Thesis), Hofstra University.

- Udris, R. (2015). Cyberbullying in Japan: an exploratory study. *International Journal of Cyber Society and Education*, 8(2), 59-80.
- Van Eck, K., Finney, S. J. ve Evans, S. W. (2010). Parent report of ADHD symptoms of early adolescents: A confirmatory factor analysis of the disruptive behavior disorders scale. *Educational and Psychological Measurement*, 70(6), 1042 –1059.
- Wahab, N. A. ve Yahaya, W. A. J. W. (2016). A preliminary investigation: feasibility of an interactive multimedia application in increasing knowledge and awareness of cyber bullying among adolescents. *Computing Research & Innovation (CRINN)*, Vol. 1, 126-129.
- Wied, M., Goudena, P. P. ve Matthys, W. (2005). Empathy in boys with disruptive behavior disorders. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46(8), 867-880.
- Wilkowski, B. M., Robinson, M. D., Gordon, R. D. ve Troop-Gordon, W. (2007). Tracking the evil eye: Trait anger and selective attention within ambiguously hostile scenes. *Journal of Research in Personality*, 41, 650-666.
- Willard, N. (2004). *I can't see you – you can't see me: How the use of information and communication technologies can impact responsible behavior*. <http://www.csriu.org/cyberbully/docs/disinhhibition.pdf>. adresinden 6 Ocak 2021 tarihinde erişilmiştir.
- Yıldız-Durak, H ve Sarıtepeci, M. (2019). Üniversite öğrencilerinin sergilediği siber insani değerlerin hayat boyu öğrenme eğilimlerine yansımaları üzerine bir inceleme. *Journal of Computer and Education Research*, 7(14), 418-436.
- Yüksel-Korkmaz, K., ve Çekiç, A. (2019). The effect of the cognitive behavioral therapy based cyberbullying prevention program. *The International Journal of Human and Behavioral Science*, 5(2), 18-31.
- Zuckerman, M. (1979). *Sensation seeking: Beyond the optimal level of arousal*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Zuckerman, M. (1994). *Behavioral expressions and biological bases of sensation seeking*. New York, Cambridge University Press.
- Zuckerman, M., Ball, S. ve Black, J. (1990). Influences of sensation seeking, gender, risk appraisal, and situational motivation on smoking. *Addictive Behaviors*, 15(3), 209-220.